

ЉИЉАНА ЧОЛИЋ*
КАТЕДРА ЗА ОРИЕНТАЛИСТИКУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ОСМАНИСТИКА У СРБИЈИ – ТРАДИЦИЈА И ВИЗИЈА

Рад се бави увођењем и даљим развојем османистичких дисциплина у склопу студија оријенталне филологије на Београдском универзитету. Захваљујући пионирском напору др Фехима Бајрактаревића, оријенталистика као наставно научна област уведена је у универзитетски курикулум оснивањем Семинара за оријенталну филологију 1926. године на тадашњем Филозофском факултету универзитета у Београду, што је означило и почетак академске османистике не само у Краљевини Југославији, већ и на читавом Балканском полуострву.

Кључне речи: Филолошки факултет, турски језик, османистика, Фехим Бајрактаревић

Историја и развој српске османистике као научне дисциплине нераскидиво је повезана са историјом и развојем оријенталистичких студија на данашњем Филолошком факултету Универзитета у Београду.

Студијска група за оријенталну филологију од самог оснивања у свом плану и програму садржавала је османски и арапски језик, јер је по природи ствари у том тренутку туркологија могла бити заступљена једино кроз османистику, како на плану језика тако и књижевности.

Наиме, треба имати у виду чињеницу да, туркологија у смислу реформисаног, да га тако назовемо, постосманског језика није могла бити изучавана пре 1928. године, односно пре но што је у Републици Турској дошло до реформе турског језика и писма.

* ljiljanac2000@gmail.com

Но, чак и да је историјски редослед био другачији, да је Семинар за оријенталну филологију основан после, а не две године пре поменуте реформе, турски султанат укинут је само три године раније, а последње српске области ослобођење су од османске управе у Првом балканском рату 1912, дакле само 14 година пре оснивања Семинара за оријенталну филологију

Све у свему, била је то за нас тада нека давно минула прошлост, већ савремена, жива историја која настаје и нестаје пред очима наших прадедова – историја коју смо дужни да памтимо и помно проучавамо.

Из те потребе, из чињенице да се ради о простору који се кроз готово пет столећа налазио под турско управом, а захваљујући научној свести и савести професора Фехима Бајрактаревића, развијала се османистика, и упркос томе што је на почетку комплетна настава почивала само на њему као једином предавачу, професор Бајрактаревић је држао и специјалан течај из османске дипломатике са палеографијом, то ће рећи, упућивао студенте у вештину читања, дешифровања и превођења старих турских докумената, превасходно као извора за нашу националну историју.

У Краљевини Југославији у којој се управо овде где се сада налазимо рађа и стасавала академска југословенска оријенталистика, османистичке студије ће још дуго година носити примат над савременом туркологијом.

И у самој Републици Турској био је неопходан проток времена да нова латинична издавачка делатност добије свој замањ, и све док нова штампа и касније објављено стручно и уметничко штиво нису однели превагу, у многим областима, османска писана реч морала је имати водеће место

Што се наше средине тиче, довољно је рећи да је прва докторска теза одбрањена на Катедри 1956. године, дакле, читаве три деценије од њеног оснивања, била из области османстике (др Марија Ђукановић: *Римована аутобиографија Варвари Али-џаше*).

Професор Марија Ђукановић била је први асистент, на Катедри. Затим ће доћи Љубинка Рајковић, такође османиста, а савремена туркологија, ангажовањем Славољуба Ђинђића добија вредног и достојног предавача и научника у области и језика и књижевности.

Као настављачи иницијалних напора професора Фехима Бајрактаревића, професори Марија Ђукановић, Славољуб Ђинђић и Љубинка Рајковић, уз свесрдну и драгоцену помоћ др Душанке Бојанић Лукач, научног саветника тадашњег Историјског института САНУ, као и захваљујући краћем ангажману других учесника у настави, а пре

свега професора Дарка Танасковића, успели су да на основним и постипломским студијама едукују и обуче више истраживача из области османистике који су у Београду и у другим универзитетским центрима некадашње Југославије настављали и данас настављају оно што је у свом пионирском подухвату започео професор Фехим Бајрактаревић – оријенталиста светског реномеа, бечки ђак и омиљени студент професора Фридриха Крелица, једног од зачетника научне османистике у европским и светским размерама.

Овде ипак ваља истаћи да се интересовање српске научне и интелектуалне средине за трагове прошлости нашег народа исписане османским језиком јавља још у 19. веку и да је први превод једног званичног документа објављен 1857. године у "Гласнику Друштва србске словесности".

Српска краљевска академија је 1930. године донела одлуку о прикупљању источњачке грађе, а затим основала и Одбор за источњачку књижевну и историјску грађу. Прва наша трочлана делегација у саставу: Станоје Станојевић, Фехим Бајрактаревић и Глигорије Елезовић, обавила је краће истраживање у Архиву Председништва владе у Истанбулу 1936. године, непосредно након што је потписан Пакт о научној сарадњи између Краљевине Југославије и Републике Турске.

Но, ови подухвати нису били дугог даха. Систематска и институционална истраживања у Србији су се свела на индивидуални план, и поред уважених научника из Историјског института др Олге Зиројевић, Радмиле Тричковић и пре свега раније већ поменуте Душанке Бојанић, Катедра за оријенталистику је од оснивања до данас остајала једина константа.

Кроз објављивање монографија, студија и научних радова у страним и домаћим публикацијама, у часописима од међународног и националног значаја, кроз учешће у раду научних скупова, гостовања на другим универзитетима, током протеклих деценија, наставници ове катедре дали су значајан османистички допринос како на домаћем, тако и на међународном плану.

А све је почело пре деведесет година, с једним човеком и његовом визијом.

Данас на Катедри за оријенталистику, османистика постоји као самостална секција и наставна област, заступљена кроз 15 предмета на основним, мастер и докторским студијама, а наставу похађају и студенти сродних дисциплина са других факултета.

Бране се мастер и докторске тезе, наравно и даље објављују чланци, студије и монографије. 2005. године објављен је и први уцбе-

ник османске дипломатике са палеографијом који се данас налази у корпусу обавезне уџбеничке литературе не само на Београдском универзитету, већ и на Загребачком свеучилишту, и на универзитетима у Сарајеву и Зеници, дакле на читавом српско-хрватско-босанском говорном подручју, где постоји туркологија.

На једном месту у Светом Јевађељу по Матеју, Господ каже. “Жетве је много, али је посленика мало.”

Ове наше жетве је заиста много, њу чини преко милион појединачних турских докумената који се односе на нашу националну историју као и безброј дефтера. Посленици на овој катедри стасавају из генерације у генерацију, али је потребно да они постану и упосленици да буду стално радно ангажовани у институцији која ће их окупити, организовати и кординирати.

Београду је потребан оријентални институт.

За десет година, када се буде славио стогодишњи јубилеј, Катедре за оријенталистику, о њој ће говорити углавном неки други људи, пред углавном неким другим аудиторијумом. Надајмо се да ће ти неки други људи моћи да се похвале Оријенталним институтом као наставном базом ове Катедре.

Не треба то оријенту, већ нама – нама ваља проучити драгоцене изворе сазнања о прошлости ових простора и данас нажалост готово једина сведочанства о постојању српског народа као аутохтоног тамо где он данас једва опстаје.

SURVEY OF DEVELOPMENT OF OTTOMAN STUDIES AT THE FACILTY OF PHILOLOGY IN BELGRADE

Summary

History and development of Ottoman studies is in unbrocken connection with the history and development of oriental studies at the Faculty of Philology of Belgrade University. the distinguished oriental scholar

The Departement of orinetal studies has been founded in 1926 at the Univesity of Belgrade, thanks to the pionir efforts of the distinguished oriental scholar Fehim Bajraktarevic in 1926, and it was the first Oriental institution not only in the Kingdom of Yugoslavia, but in whole Balkan penisnula.

In the very begining, beside his personal scientific activities in the field of Ottoman studies, professor Bajraktarevic as a mentor helped his first assistant Marija Djukanovic to focus herself on the studies of Turkish language and Ottoman studies as well. Her Ph. D theses Rimovana autobiografija Varvari Ali pase The Rimed Autobiography of Varvari Ali pasha later on was the first

monography related to the Ottoman studies published at the Faculty of Philology in Belgrade.

Through the passing years and decades, a few students of professor Fehim Bajraktarevic especially interested in Ottoman studies have produced a significant number of works and papers focused on the many important questions concerning the history of people in Serbia and Serb living in other territories as well as the history of other Balkan nations.

Among the most prominent descendants of Professor Fehim Bajraktarevic's activities in the field of Ottoman studies, it is the greatest pleasure to mention Professor Dusanka Bojanic Lukac, not only for her scientific contribution, but also as magnificent and devoted guide for young scholars who own her their latter professional successes.

Key words: Faculty of Philology, Turkish language, Ottoman studies, Fehim Bajraktarevic